جنێو دریادەیەکی کۆمەڵایەتییە یان دەربڕینی هەڵچوونێکی سایکۆلۆژییە

جنێودان وەکو دیاردەیەکی نەشیاو و نەشیاسیتە یاخود بڵێین وەك دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی لەناو هەموو کۆمەڵگەیەك بوونی هەیە، ئەوەش لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر دەگۆڕێت، چونکە کۆمەڵگەی ئێمەش یەکێکە لەو کۆمەڵگەیانەی کە بوونی هەیە، ئەوەش زۆرجار وەکو ترساندن یاخود سوکایەتی پێکردن یان وەکو گاڵتە و گەپیش زۆر کەس بەکاری دەهێنن، ئەوەش رادەوەستێتە سەر ئاستی رۆشنبیری تاکەکان، بێگومان ئەمەش هۆکاری خۆی هەیە، لە راستیدا لەوانەیە ئەو کەسەی جنێو دەدات حاڵەتێکی دەروونی هەبێت و خۆی درك بەو راستیە نەکات، یاخود ئەو کەسە لەکاتی خۆیدا رەنگە باش پەروەردە نەکرابێ یان لە بارێکی ئاوادا ژیانی بردۆتە سەر پڕ لە مەینەتی بووە و تووشی سەدان کەسی خراپ هاتووە فێریان کردووە، یان هەر لە منداڵیەوە نێردراوەتە دەرەوە و لێپێچینەوەی لەگەڵدا نەکراوە کە لە دەرەوە چی دەکات و چی ناکات و فێری چی بووە، هەوڵ دەدەین لەم ریپۆرتاژەدا ئەم کولتوورە بخەینە بەرباس و چەند چین و توێژێکی جیا جیا بدوێنین:

جنێو گوزارشتێکی دەروونییە

ئەحمەد سەعیدی شاگرد وتی: لەلایەن ئێمەوە زۆر شت هەیە بە جنێودان چارەسەر دەکرێت، چونکە ئیشی ئێمە تورەبوونی تێدایە لە کاتی تورەبوونیش بێگومان چ بێتە سەر زمانمان دەیڵێین، لە هەمان کاتیشدا ئێمە تورە نابین بەو جنێوە گاڵتە ئامێزانە، چونکە هەموو رۆژێك بەیەکەوەین تا ئێوارە وەکو رێزگرتنێك هەتاوەکو ئێستا جنێوم بە وەستا نەداوە، چونکە کاتێك جنێویش دەدات لەبەر مەسڵەحەتی منە، بەلامەوە شتێکی زۆر ئاساییە، چونکە خومان پێوە گرتووە.

بەختیار حەمەدئەمین دوکاندار وتی "بە رای من لەناو هەموو کۆمەڵگەیەك چ رۆژهەڵاتی چ رۆژئاوایی دیاردەی جنێو دان هەیە، کۆمەڵگەی کوردیش یەکێکە لەو کۆمەڵگەیانەی کە هەیە لەوە بەدەر نییە کە ئەو دیاردەی تێدا هەیە، جنێودانیش لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی دیکە دەگۆڕێت، رۆشنبیری کەسەکەش لەو بارەیەوە دەوری خۆی هەیە، هۆکاری دەروونیش یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکان، بۆ نموونە کەسێك لە ماڵەوە تووشی تورە بوون دێت، یاخود هەر شتێکی بەسەر بێت، ئەوا رەنگە نەتوانێ لە ماڵەوە بە جنێودان ئەو تورەبوونەی خۆی دەربڕێت، ناچارە لە دەرەوە جنێو بدات، وتیشی "زۆر کەس هەن جنێودان وەکو ناولێنانێك بۆ یەکتر بەکاردێنن، هیچ بیر لەوە ناکاتەوە کە ئەو جنێوە خراپە". لە کۆتایی قسەکانیدا ئاماژەی بەوەشدا "لە ناو دوکاندارەکان بەشێوەیەکی وا باو نییە کە شیاوی باسکردن بێت، هەندێکجاریش لە موشتەری تورەش دەبین، بەڵام ناگەینە ئەو حاڵەتەی کە جنێو بدەین، لەوانەیە لە ناو دڵی خۆمان جنێوێك دروست ببێت، بەڵام دەری نابڕین کە هەستی کەسی بەرامبەر بریندار بکەین".

د.مسعود حوسێن لە کۆلێژی زانست لەم بارەیەوە وتی "ئەو تاکەی کە جنێو دەدات ئاستی رۆشنبیری نزمی هەیە و چەند پاڵنەرێکی هەیە. لەوانەیە خۆی بەکەم بزانێ، بۆ پڕکردنەوەی ئەو کەموکوڕیەی خۆی جنێو بدات، جاری وا هەیە ئاستی دەروونی زۆر نزمە وەکو حاڵەتێکی کۆمیدی جنێو دەدات یا لەژێر پاڵە پەستۆیەکی بەهێز دایە و جنێو دەدات"، وتیشی "ئەگەر تەماشا بکەین جنێودان لە نێو هەندێ توێژی ناو کۆمەڵگە یاخود چینی هەرزەکاران زیاتر باوە، ئەم رەفتارە چارەسەری هەیە، ئەویش لە دایەنگەوە دەستپێدەکات، منداڵ فێر بکرێت جنێو نەدات دواتریش مامۆستایانی ئایینی دەبێت لە وتارەکانیان گرنگی بەو بابەتە بدەن و بۆ خەڵکی روون بکەنەوە کە ئەمە کارێکی خراپە و لە رووی ئایینیەوە رێگە پێنەدراوە". د.مسعود هێمای بۆ ئەوەش کرد لەم چەند ساڵەی دواییدا دیاردەیەکی زۆر ترسناك پەیدا بووە، ئەویش بەرهەمهێنانی ئەو فیلمە سیدیە بازاڕیانەیە کە بە راستی قسەو حیوارەکانیان لەلایەن منداڵ و مێرد منداڵەکان دەوترێتەوە کە قسەکانیان هەمووی جنێوە، وتیشی "زۆر کاریگەرشی هەیە بەسەر خورەوشتیان، یانیش تێبینی دەکرێت لە کاتی دۆبلاژکردنی فیلم یان زنجیرە دراما بۆ کوردی جنێویان زۆر تێدەکرێت، ئەمەش کاریگەری راستەوخۆی بەسەر بینەر دەبێت، چونکە هۆکارەکانی راگەیاندن بە تایبەتی بیستراو بینراو دەگەنە گوێ و چاوی هەموو کەسێك، بۆیە داواکارم لە وەزارەتی رۆشنبری سانسۆرێك دابنێت لەسەر ئەو دەزگا راگەیاندنانە نەهێڵێت ئەو بەرهەمانە پەخش بکرێن کە بەگشتی زیانی بۆ کۆمەڵگە هەیە"، لە کۆتایی قسەکانیدا وتیشی "کاتێکی زۆر دەخایەنێت هەتاوەکو ئەو رەفتارە کەم ببێتەوە".

ئەحمەد جەبار وەستای نەجار وتی "جنێودان لەلایەن ئێمەوە تەنیا بۆ خۆشیە، ئێمە لەکاتی جنێودان ڕەچاوی ئەوە دەکەین هەموو جنێوێك شیاوی وتن نییە، بەڵام هەندێکجار گاڵتە دەکەین و هەندێ وشەو دەستەواژە بەکار دەهێنین دەمانەوێت خۆشەویستیمان بۆ ئەو کەسە دوویات بکەینەوە، بۆیە سووکە جنێوی گاڵتەئامێز بەکار دەهێنین، بەڵام هەندێکجاریش لە کەسێك تووڕە دەبم ڕك و قینەی خۆم بە جنێو دەردەبڕم، ئەو کەسە بچووکدەکەمەوە وا دەکەم کەسایەتی لاواز بێت لەبەر چاوم".

مامۆستا ڕابەرێکی پەروەردەییە دەتوانێ ببێتە هۆکارێك بۆ نەهێشتنی ئەم دیاردەیە

ئاڤان کەریم مامۆستای ناوەندی لەمبارییەوە وتی "توێژی مامۆستا یەکێکە لە توێژە هەرە گرنگەکانی ناو کۆمەڵگە، چونکە هەر مامۆستایە نەوەی نوێ پێدەگەیەنێ، ئەو نەوەیە پەروەردە دەکات و ئەو شتانەیان فێر دەکات تاوەکو لە ژیانی ڕۆژانەیاندا سوودی لێ وەرگرن، ئەگەر هاتوو مامۆستاش لە پێش چاوی قوتابییەکانی قسەیەکی وایکرد جوان نەبوو، یاخود قسەی ناخۆشی بە یەکێك لە قوتابییەکانی وت، ناکرێت بڵێین جنێودان، چونکە ئەمە لەگەڵ ناوی مامۆستا ناگونجێ جنێو بدات، ئەوا هەموو قوتابیەکانی پێیان شتێکی سەیرە و هەموو قسەکانی هەڵدەگرنەوە، وتەیەکی دەروونناسان هەیە دەڵێت (فێربوون لە بچووکیدا وەك ئەوە وایە نەخشێك لەسەر بەردێك بکێشی) واتە منداڵ ئەگەر لە بچووکیدا چۆن پەروەردە بکرێت هەر ئاوا دەبێت، تەنانەت ئەگەر گەورەش ببێت، ئەوا هیچ کەسێك ناتوانێت ڕەوشتی تێك بدات و فێری جنێو و قسەی خراپی بکات"، وتیشی "ناتوانین بڵێین تەنیا مامۆستا دەتوانێت ئاگاداری قوتابییەکانی بێت کە قسەی ناشیرین نەکات، چونکە ئەو چەند کاتژمێرەی کەلە قوتابخانەیە لەوانەیە شێوازی قسەکردنیان بگۆڕن و مامۆستا هەر هەستی پێنەکات ئەو قوتابیە چۆنە لە دەرەوە و چی دەکات و چی ناکات"، لە درێژەی قسەکانیدا وتیشی "ئەوەی زیاتر ئەرکی لەسەرە، ماڵەوەیە ئەو زیانە لە ماڵەوەیە و لەوێ زیاتر تێکەڵی خەڵکی جۆراو جۆر دەبێت، باش و خراپ هەر ئەو جۆرە کەسانەن لەوانەیە لە ناویاندا جنێو بەیەکتر بدەن و ئەو کەسەش هەمان قسەی ئەوان هەڵدەگرێتەوە و جنێوەکە بە یەکێکی تر بدات، ئەمەش زۆربەی ئەو کەسانە دەگرێتەوە لەوانەیە زۆربەی کاتەکانیان لە دەرەوەی ماڵ بەسەر بەرن و لە ماڵەوە لێپێچینەوەیان لەگەڵدا ناکرێت".

د.چنار سەعد عەبدوڵلا مامۆستای کۆمەڵناسی سەبارەت بە دیاردەی جنێو وتی

"فێربوون بە مانا گشتیەکەی بەو پرۆسە بەردەوامە دەوترێت کە تیایدا مرۆڤ لە هەموو قۆناغەکانی ژیانیدا فێری گشت داب و نەریت و ڕەفتار و ڕێسا کۆمەڵایەتییەکان دەکرێت. بەو مانایەی کە پرۆسەی فێربوون مرۆڤ لە بوونەوەرێکی بایۆلۆجی دەگۆڕێت بۆ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی. دیارە لەمیانی زۆربەی ئەو ڕەفتار و نەریتانەی کە مرۆڤ لەژیانیدا فێریدەبێت، جنێودانە. لەبەرئەوەی زۆرجار جنێودان بە یەکێك لە ئامرازەکانی سزادان و

کۆنترۆڵکردنی ڕەفتاری بەرانبەر و کپکرنی هەڵچوونی کەسی جنێودەر بەکاردێت". لە بارەی پاڵنەرەکانی جنێودانیش وتی "هەروەکو پێشتر ئاماژەم پێدا جنێودان ئەو ئامرازە یاخود چەکەیە کە تاك لەکاتی تووڕەبوون و هەڵچووندا بۆ تۆڵەسەندنەوەو سزدانی لایەنی بەرامبەر کە تووڕەی کردووە، بەکاریدەهێنیت". ئاماژەی بەوەشدا کە جنێودان زیاتر لەناو چینی دواکەوتووی کەم فەرهەنگدا باوە، ئەگەرچی نابێ ئەو ڕاستیەش فەرامۆش بکەین کە جۆر و ڕێژەی جنێودان لە چینێك بۆ چینێکی تر و لە کۆمەڵگەیەك بۆ کۆمەڵگەیەکی تر جیاوازی هەیە. بەو مانایەی ئەوەی لەناوەندێك بە جنێو و تۆهینکردن دادەنرێت مەرج نییە لە ناوەندێکی تردا هەمان ماناو کاریگەری دروست بکات"، لە درێژەی قسەکانیدا وتیشی "مرۆڤ لەپێناو دامرکاندنەوەی تووڕەیی و هەڵچوونی خۆی و بەمەبەستی سزادانی کەسی بەرامبەر جنێو دەدات، هەروەها لە هەندێك دۆخدا جنێودان کاردانەوەی دۆخێکی پڕ لە تووڕەبوون و هەڵچوونە، بەڵام لە هەندێك حاڵەتدا لە خۆشەویستی و لەکاتی گفتوگۆی زۆر گەرموگوڕ و دۆستانە کەسەکان هەندێ وشەی ناباو بەرامبەر یەکتر بەکاردەهێنن کە ڕەنگە لە کەس و خەڵکیتر قبوڵی نەکەن. ئەمە دەوەستێتە سەر جۆری پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و کولتوور و دابونەریتی باو لەو کۆمەڵگەیەدا"، لە بارەی زاڵبوونیشیەوە دەڵێت "بە ڕێگەی سنگ فرەوانی و دانبەخۆداگرتن دەبێ هەمیشە ئەو ڕاستیەمان لە خەیاڵ بێت کە مرۆڤ بێبەری نییە لەگوناه، هەروەها ئەو وشە ناشرین و نارەوایانەی کە لەکۆمەڵگەیەك وەکو جنێو بەکاردەهێندرێن جۆراوجۆرن، هەر یەکێکیشیان لە ئان وساتی خۆیدا بەکاردێت. ئافرەتیش بەداخەوە زۆرجار دەکرێتە ئامرازێك بۆ ئەو مەبەستە، بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی و کۆمەڵی نەریتی دا کە ئافرەت زۆرجار بە شەرەف و کەرامەتی پیاو دەژمێردرێت. لە دۆخی تووڕەیی و هەڵچووندا بۆ شکاندن و کەمکردنی شەرەف و کەرامەتی یەکتر ئافرەت دەبێتە کەرستە. بێگومان کاریگەرییەکی دەروونی ناخۆش بۆسەر کەسی جنێوپێدراو دروست دەکات و ئازاری دەدات، بەجۆرێك دەتوانین بڵێین جنێودان بەشێوەیەك لەشێوەکان بریتییە لە سزادانی دەروونی تاك".

لەنێو فایلەکانی دادگاوە

بـــۆچی (ســـ

ئەنجامدانی تاوانێکی کوشتن

(سدیق) لە بەیانییەکەوە سەر گەرمی دابەشکردنی نەوتی پسوولەی خۆراك بوو، هیلاك و شەکەت ببوو، خەڵکەکە زۆر بوون هەر تەواو نەدەبوون، کەسیش سەبری نەبوو، هەر کەسەو و خوا خوای بوو نۆرە بڕی بـــکات و زوو نەوتەکە وەربگـــرێ و بڕوات، کـــەس یارمەتی ئەویتری نەدەدا، لەولاشـــەوە (سدیق) خوا خوای بوو دابەشکردنەکە زوو تەواو ببێ و لە دەســـت ئەو غەڵبە غەڵب و بۆڵە بۆڵە رزگاری ببێ کە ئەو خەڵکە دروستیان کردبوو، سێ بەشی خەڵکەکە جـــارێ نۆرەیان نەهاتبـــوو، رێگەیان نەدەدا کەس نۆرەبڕی بکات، پیرەژنێك چەند کەســـێکی لە پێش بـــوو، ئەو ناوەی وەڕس کردبوو، پیرەژن نەیدەزانی هێمنی و بێدەنگی چییە، هەمیشە پرتە پرتی بوو، یەکێك نەوتی وەربگرتایە و بەرمیلەکەی پڕ بووایە ئیتر خوا هاوارە، تیـــر و توانـــج و ناڕەزاییەکەی تەواو نەدەبوو، هەمیشە دەیوت: بزانە (بزانە چ زوو نەوتەکەیـــان دایێ، خۆ زاری نەکردەوە بڵێ با نۆرەی خۆم بدەمە ئەو پیرەژنە و ئاخر بەو ســـەرمایە گوناهە رایبگریـــن، چ دەبوو، خـــۆ دنیا کاول نەدەبوو ئەگەر زووتریان بەرێکردبام. ئیتر بەردەوام دەبوو لەو قسانە...)(سدیق) و خەڵکەکەش نەیدەزانی چ بکەن. ئەوانە لەو بارودۆخەدا بوون(عەبدوڵلا) ناوێك بەرمیلی خـــۆی هێناو لە ریزی هەرە دواوەی دانا و بەخۆشـــی هاتە پێشەوە و ســـەیری هەرایەکەی دەکرد، کابرایـــەك دوو ســـێ هەنگاو لـــە پێش پیرەژن بـــوو، لەگەڵ ئەوانەی پێشـــەوەی و ئەوانەی پشتەوە بە تەواوەتی لە پیرژەژن بێزار و وەڕس ببوون، دەیانویست بەهەر رێگەیەك بایە پیرێژنیان لە کۆڵ بایەوە..(عەبدوڵلا)ش کابرایەکـــی بـــێ ئۆقرە و بێ حەوســـەڵە بوو، تەماشـــای چۆنیەتـــی پڕکردنی بەرمیلە نەوتەکان و بەڕێکردنی نۆرەی دەکرد، چاوی دەگێڕا دەرفەتێك پەیدا ببێ ئەویش بیکاتە هەرا و بیقۆزێتەوە و نۆرەبڕییەکەی پێ بـــکات، پیرەژنیش لە بۆڵە بۆڵەکەی بـــەردەوام بوو، هەتا دوو ســـێ پیاو لەگەڵ(سدیق) رێککەوتن، بەڕێـــی بکەن و رزگاربن لە دەســـتی، ئینجا بانگی پیرێژنیان کـــرد و بەرمیلەکەیان هێنایە پێشـــەوە و پـــڕ نەوتیـــان کرد(عەبدڵلا) ئەوەی بەدەرفەت زانی و ئەویش چووە پێشەوە و لـــە دڵـــی خۆیدا بڕیاریـــدا ئەویش هەرایـــەك بخوڵقێنێ، جا یـــان دەبێ ئەویش نۆرەبڕی بکات و بەڕێی بکەن یـــان نابێ کەس نەوتـــی بەرکەوێت و بیدرێتێ، پیرێـــژن بەرمیلە نەوتی بۆ پڕ کـــرا و بەڕێیان کرد(عەبدڵلا) هاتە پێشەوە و رووی دەمی لە(سدیق) کرد و وتی: من لە بەیانییەوە لێرە راوەستاوم و چاوڕێم نەوتم بەرکەوێت و بڕۆمەوە،

> دوای ئەوەی دەستگیر دەکرێ، لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا دەکرێ و لە لێکۆڵینەوەدا ددان بە تاوانەکەی دەنێ، ئەو پۆلیسەی کە بەرزەوتی کردبوو، شایەتی راستەقینەی رووداوەکە بوو

...دیق) کوژرا

کەچی تۆش نۆرەبڕی بۆ ئەو پیرێژنە دەکەی و بە پێشمانی دەخەیت..؟

(سدیق) و خەڵکەکەی ئەویش چەندی بۆیان روونکردەوە کەچی کابرا نەدەچووە گوێی، بڕیاری دابوو لە هیچ قسەیەك نەگات، کردیە هەڵلا و یەك ئەوسەری دیار نەبێت، ئیتر مشتومڕ و بینە و بەردە گەورەتربوو، لەگەڵ (سدیق) بووە دەستەوە یەخەیان، سۆندە نەوتی لە دەست(سدیق) وەرگرت و نەوتی بەو گۆڕە وەرکرد، ئەویش پەلاماری دا سۆندەکەی لێوەربگرێت، خەڵکەکە هەموو لایەنگری (سدیق) بوون، ئەوەش هێندەی دیکە شێتگیرتری کردبوو، ئیتر بووە شەڕە مستیان و کەوتنە گیانی یەکتر، (سدیق) سێ چوار مستی خێواندە قەبرەغەی (عەبدوڵلا) و دوو سێ جارانی بە بەرمیلە نەوتەکانی دادا، کابرایەکی پۆلیسیش بەخۆو بە تفەنگەوە هاتبووە ناو شەڕەکە و دەیویست (عەبدوڵلا) بەر زەوت بکات کەچی بەرزەوت نەدەبوو، ئیتر(عەبدوڵلا) دەرفەت وەردەگرێ و تفەنگەکە لە دەست پۆلیسەکە دەرفێنێ و سواری دەکات و لوولەی تفەنگ لە سینگی (سدیق) دەکات و دوو سێ گوللەی پێوە دەنێ و هەر لە جێیەوە تەپەی لێوە دێنێ و بەریدەداتەوە سەر زەوی، خەڵکەکەی ئەوێ کە چاویان بەو رووداوە دەکەوێ، لە ترسی گیانی خۆیان هەریەکەی بەلایەکدا هەڵدێ،

بەڵام پۆلیسەکە دەزانێ چ تاوانێك بە تفەنگەکەی قەوماوە، خۆی دەهاوێتە سەر(عەبدوڵلا) و بەریدەداتەوە سەر زەوی و تفەنگەکەی لێوەردەگرێتەوە و بەرزەفتی دەکات هەتا پۆلیس دێن.

دوای تاوانەکە

دوای ئەوەی دەستگیر دەکرێ، لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا دەکرێ و لە لێکۆڵینەوەدا دان بە تاوانەکەی دەنێ، ئەو پۆلیسەی کە بەرزەوتی کردبوو، شایەتی راستەقینەی رووداوەکە بوو، لە دادگادا وتی: کابرایەکی تووش و بێ حەوسەڵە بوو، تورە و شێتانی بوو، لە هیچ و خۆڕایی ئەو کێشەیەی دروستکرد کە هیچ پێویست بەو کێشەیە نەبوو، لەسەر شتێکی پووچ تاوانێکی گەورەی ئەنجامدا و کابرایەکی بێ سووچ و گوناهی و کوشت، وەڵلا حەقەمستی هەموو سزایەکە. ئەوجا پاش چەند مانگێك لە لێکۆڵینەوە و دادگایی کردن، دادگا بڕیاریدا(١٠) ساڵی رەبەق زیندانی بکرێت، دەبی لە زینداندا برزێتەوە و ئەو عومرەی هەیەتی لە زینداندا بیباتە سەر.

بەمجۆرە سزای مستەحەقی خۆی وەرگرت و ئەویش لە خەفەتی ئەو کارە نا بەرپرسیارییە و ئەو تاوانە زەقەی کە کردبووی و ئەو حوکمە قورسە، لە زینداندا وەکو دێوانەی لێهات و مەگەر خودا بەخۆی بزانێ تا چەند لە زینداندا دەمێنێتەوە و بەرگە دەگرێ!

> ئیتر(عەبدوڵلا) دەرفەت وەردەگرێ و تفەنگەکە لە دەست پۆلیسەکە دەرفێنێ و سواری دەکات و لوولەی تفەنگ لە سینگی(سدیق) دەکات و دوو سێ گوللەی پێوە دەنێ

گوڵان
ژمارە (٧٨٥)
٢٠١٠/٦/١٤

ئەو منداڵانەی لە سۆزی دایک و باوک بێبەشن

خێزان ئەو یەکە کۆمەڵایەتییە کە ژیانی هەموو ئەندامانی تێدا دەپارێزرێت، بەتایبەتی منداڵان پێویستیان بە خێزانێکی ئارام و تەندروست هەیە بۆ ئەوەی تێیدا گەشە بکەن و ژیانی تێدا بگوزەرێنن، لەداهاتوودا ببنە کەسێکی بەرهەمهێن بۆ کۆمەڵگە و کۆمەڵێك خۆشبەختی و هیواو ئاواتی گەورە بۆ کۆمەڵگە بەرهەم بهێنن، بەڵام لە ئەنجامی گەورەبوونی کێشە کۆمەڵایەتیەکان و جیابوونەوەی دایك و باوك لە ژیانی هاوسەریان، جا بەهۆی مردنەوە بێت یاخود بەهۆی تەڵاقەوە بێت، لە ئەنجامدا کۆمەڵێك منداڵ دەبنە قوربانی ئەم دابڕانە کە دواتر کۆمەڵێك کێشەو گرفت لە هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتی و دەروونیان بۆ دروست دەبێت، لە ئەنجامدا ناتوانن ببنە کەسێکی بەرهەمهێن بۆ کۆمەڵگە، بۆ ئەم مەبەستەش سەردانی خانەی نەوجەوانانی کوڕان و کچانی سلێمانیمان کردوو هەریەك لە مامۆستا ئەنوەر بەڕێوەبەری خانەی کوڕان و پەروین نامیق توێژەری خانەی کچانی سلێمانی تایبەت بۆ گوڵان دووان.

پەرویـــن نامیق توێـــژەری کۆمەڵایەتی لە خانەی نەوجەوانانی کچان "ئەو منداڵانەی کە بۆیـــان هەیە بچنە ناو خانەوە بەپێی یاســـای تایبەت بـــە خانە وەردەگیرێن، ئـــەم منداڵانە یـــان دایکیان نەماوە یـــان باوکیان یان هەردوو پێکەوە نەماون یاخود لەیەکتری جیابوونەتەوە. پاشـــماوەی ئەم رووداوو کێشە کۆمەڵایەتیانە ئەم منداڵانەی ناو خانەن کە لەهەموو سۆزێك بێبەشـــن، ئەم منداڵانە لە رووی هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتی لە ژیانی کۆمەڵایەتی خۆیان و کۆمەڵگە جیاوازییەکی بەرچاوو هەیە و لەوەدا خۆی ئەبینێتەوە"، پەروین نامیق ئاماژەی بەوەدا کە ئەو جیاوازیە لەوەدا خـــۆی ئەبینێتەوە کە منداڵـــی ناو خێزان بەقۆناغێکی پڕ لە میهروو خۆشەویســـتیدا تێدەپەڕێت، دواتر بەهۆی ئەو رووداوە ناجۆرەی کە بەســـەریدا دێت، ئەو سۆز و خۆشەویستیە نامێنێت و بەرەو پەرتەوازە بوون دەچێت، جگە لەوەش زۆربەی ئەو منداڵانەی لەناو خانەدا ژیان بەسەر دەبەن، ئەو منداڵانەن کە لەخێزانێکی نا سەقامگیر ژیانیان گوزەراندوە، لە کەســـایەتی ئەم منداڵانەدا چەندین کێشە هەیە، وەك بێتاقەتی بـــەر دەوامایان و هەیانە کەئابەیان هەیە، بەڵام بـــۆ گەڕاندنەوەی ئەم منداڵانە بۆ ناو ژیانـــی کۆمەڵایەتیان یەکێك لە رێگـــە گرنگەکانی ئەم دروســـتبوونەوەیان خوێندنی بەردەوامی منداڵەکانەو پەروین نامیق لەو بارەیەوە وتی "ئـــەو منداڵانە هەموویانمان لە بەر خوێندن داناوەتـــەوە و هەر خوێندکارێك بەپێی نزیك و دووری خوێندنگە ئاساییەکانی ناو شـــار. لەهەوڵی بەردەوامین بۆ گەڕانەوەی تەواوەتی ئەم منداڵانە بۆ ناو ژیانی ئاســـایی کۆمەڵگە، کاریگەری دەروونی، ئەم منداڵانەی تـــەواو جیاکردۆتـــەوە لە هەندێك لەســـیفاتی ئاسایی کۆمەڵایەتی، زۆربەیان تووڕەبوونێکی بەردەوام و زۆر توندیان هەیە، زۆربەیان لەکاتی گفتوگـــۆدا وەڵامی ئێمە دەدەنـــەوە کە ئەوان هیـــچ ئینتیمایەکیان بۆ ژیانی خۆیان نەماوە، بەڵام ئێمە وەك توێژەری دەروونی ئەم منداڵانە ئـــاگاداری تەواوی ئەوانـــەی دەکەین کە بەو شێوەیە تووشی ئەو جۆرە دڵ توندی و فشاری دەروونیە دەبنەوە.

مامۆســـتا ئەنوەر لە خانـــەی نەوجەوانانی کوڕان ئاماژەی بە هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتی ئـــەو کوڕانەی ناو خانە دا، ئـــەو منداڵانەی لەناو خانەی نەوجەوانان ژیان بەسەردەبەن، ئەو منداڵانەن کە بەهۆی بـــاری ناهەمواری ناو خێزان گەیشـــتونەتە ناو خانە، ئەم منداڵانە بە هۆی ئەوەی کـــە لەناو خێزانەکانیان کۆمەڵێك کێشە هەبووە وەك دابڕانی دایك و باوك یاخود لەدەستدانی دایك یاخود باوك کۆمەڵێك کێشەی دەروونی و کۆمەڵایەتی بەسەر هەڵسوکەوتیان و دەروونیان بەجێ دەمێنێ، لەوانە نەمانی هەست و خۆشەویستی لای ئەم منداڵانە بووەتە هۆی نەبوونی ئارامی لای، بەهۆی ئەوەی کە ناتوانن پێوەندیەکانیان توندوتـــۆڵ راگرن، کە ئەمەش ئەبێتە هۆی دروســـتبوونی کۆمەڵێك گرفتی دەروونی لەوانە ئەم منداڵانە بەهۆی ئەوەی کە زۆربەیان لەناو ئەو خێزانانەدا بوون کە کۆمەڵێك کێشـــەو گرفتیان هەبووە بەهۆی ئەو کێشـــەو گرفتانە رووبەڕووی توندوتیژی بوونەتەوە، ئەم رووبەڕووبوونەوەیە وای لەم منداڵانە کردووە کە تووشی کۆمەڵێك گرفتی دەروونی ببنەوە، ئەم منداڵانە هەندێك جار هەســـت بەگوناە دەکەن لەوەی کە بۆچی ئەمان خێزانیان نییە واهەست دەکەن کە خەتای ئەمان بووە.

سەبارەت بەوەڵامی پرســـیاری ئێمە لەسەر هەڵســـوکەوتی کۆمەڵایەتـــی و دەروونـــی منداڵانی ناو خانە مامۆســـتا یوسف عومەر وتی "منداڵانی ناو خانە دووجۆرن ئەوانەی کە دایك و باوکیـــان نەماون لەژیاندا ئەم منداڵانە هەست بەنەمانی جۆرێك لەهەست و سۆز دەکەن لـــە بەرانبەر باوکیاندا، باوك بۆ ئەوان ئەو وێنە جوانەیە کەبەردەوام خەونی پێوە دەبینن بەردەوام وێنەیەکـــی جوانی بـــاوك و دایك لەزهنی ئەم منداڵانەیە واتە هەســـت بە ئەو کەمی دایك و باوکە ئەکەن کە بۆئەوان نەماوە، هیچ هیوایەکیان بەوە نەماوە کـــە رۆژێك لە رۆژان ئەو دایك و باوکە ببینەوە، جائەمە گرێیەکی دەروونی لای ئەم منداڵانە دروســـت دەکات کەباسی دایك و باوك بکرێت هەست بەو کەمیەی ئەوان دەکاتەوە وەك منداڵێکی ئاسایی نییە، بەڵام جۆری دووەم لە منـــداڵان ئەوانەن کە دایك و باوکیان لەیەك جیابووەتـــەوە، ئەمە جۆرێـــك لەدژایەتی لەناو ناخی ئەم منداڵانەدا دروســـت دەکات، ناتوانن ببنە مرۆڤێکی کۆمەڵایەتی، لە هەموو دایك و باوکێك دەترســـن، ناتوانن بەشێوەیەکی باش پێوەندیـــان لەگەڵ منداڵەکانـــی ناو قوتابخانە بەردەوام بێت، چونکە بەردەوام وێنەی ئەو دایك و باوکەیان لەبەرچاوە، بەردەوام کۆستی دابڕان لەگەڵ ئـــەم منداڵانـــە دەژی، بووەتە هۆی ئەوەی کـــە جۆریك لەتوندوتیژیـــان پێوە دیار بێت، چونکە کەســـانێکن هەر لە بناغەوە لەناو کێشـــە بوونەو بیر لەوە دەکەنەوە ئەکرا ئەم دایك و باوکانـــە لەپێناو ئەماندا لـــەو دابڕانە خۆش بوونایە، هۆی ئەوەی دایك و باوکیان لە ژیاندا ماوەو ناتوانن بیبینن وێنەیەکی خراپی دایك و باوکیان دەکێشـــن، ئەگەر بێت و پێیان بووترێت وێنەی دایك و باوکتان بکێشـــن زۆر ناشـــرین وێنەیان دەکێشـــن بەڵام ئەوانـــەی کە دایك و باوکیان نەماوە وێنەی دایك و باوکیان زۆر جوان دەکێشـــن و پیرۆز پیشانی دەدەن، ئەم منداڵانە ئاســـایی تەمەنی هـــەرزەکاری تێناپەڕێنن لە کاتی گۆڕانکاریەکانی هەرزەکاریاندا تووشی جۆرێك لە پەشۆکاوی دەبن، تەئسیر لە گەشەی هەرزەکاریان دەکات و تەئســـیر لە گەشـــەی دەروونی زۆر جار تووشـــی جۆرێك لەلادانیان دەکات واتە هەســـت دەکەن لە مەترسیدا دەژین دواتر کە گەیشـــتنە تەمەنی هاوسەری رەنگە نەتوانـــن ئاســـایی ژیان بگوزەرێنـــن، ناتوانن هیچ داهێنانێك بکەن بەهۆی ئەو ترســـەی کە لەگەڵیاندایە، هەستێکی سەیریان تووش دەبێت کە واهەست دەکەن ئەمە کۆمەڵگە ئەم کێشەی بۆ دروست کردوون، بۆیە رقێکی کۆمەڵایەتیان لە کۆمەڵگە دەبێتـــەوە، ناتوانن ببنە تاکێکی ئاسایی ناو کۆمەڵگە.

مامۆستا شـــەهلا مامۆســـتا لە زانکۆی سەلاحەدین "هەموو منداڵێك مافی خۆیەتی کە لەناو خێزانێکی ئارام و تەندروست ژیان بەسەر ببات، واتە منداڵ بـــە نەمانی دایکی یاخود باوکی تووشی گرفتی پەروەردەیی دەبێتەوە. ئەو منداڵانەی ناو داڵدەگاکان ئەمانە بەسروشـــتی خۆیان جۆرێك لە هەڵســـوکەوتی کۆمەڵایەتی و دەروونیان بۆ دروســـت دەبێت بە هۆی ئەوەی کە تووشی گرفتی دابڕان بوون لە دایك یاخود باوك یاخـــود هەردووکیان بـــۆ نموونە ئەگەر بتەوێت ببیتە هاوڕێـــان درەنگتر لە منداڵێکی ئاســـایی تێکەڵت دەبـــن و درەنگتر متمانەت پێدەدەن، هەتا ئەگەر هەشیان بێت خۆی بێنێتە پێشـــەوە، ئەوا تەمسیل دەکەن و دەیانەوێ رۆڵ بگێڕن، هیچ کات ناتوانن بە رووە راستیەکەی مامەڵە لـــە گەڵ تۆدا بکەن، ئـــەم منداڵانە بەهۆی ئەوەی کە فەراغی خۆشەویســـتی و هەست و سۆزی هەیە لەنێوان خۆیان و باوکیان یاخود دایکیـــان، واتە لەکاتی دروســـتبوونی ئەم فەراغەدا مامەڵەیەکـــی ئیداری لەگەڵ دەکرێت، ئەوا دواتر لەنـــاو کۆمەڵگە ناتوانێت تاکێکی کۆمەڵایەتی ئاســـایی لێدروست ببێت کـــە بەبێ زیان ژیـــان بگوزەرێنێت، بۆ نموونە کچێکـــی تەمەن ١٥ ســـاڵم دوانـــد لەکاتی ســـەردانم بۆ ئەو خانانەیە و وتم ناوت چییە؟ پێـــی وتم ناوم نییە و ناشـــمەوێت ناوم هەبێت، هیـــچ ئیمانێکم بەو ژیانە نییە! ئەمە هۆکاری ئەو فەراغی هەســـت و سۆزو خۆشەویستیەیە، لەلایەنـــی کۆمەڵایەتیـــەوە لەوانەیە زۆربەیان کەسانێك دەرچن کە دوورە پەرێز بن لە پێوەندییە کۆمەڵایەتیەکانیانـــدا و متمانەیان بە خۆیان و بە دەوروبەریان کەمە کەسانێك دەبن کە ناتوانن مەحبـــوب بن لەناو خەڵکیدا، هەر ئەو گرێ و گۆڵەی لەناو مێشـــکیاندا چەسپاوە لە ژیانی کۆمەڵایەتیاندا رەنگ دەداتەوە .

یاسای خراپ بەكارهێنانی مۆبایل یاسایەك

یەكێك لە خزمەتگوزاریە پێشكەوتووەكانی بواری تەكنەلۆژیا، ئامێرەكانی پێوەندییە. مۆبایل لەناویاندا زۆرترین بەكارهێنەری هەیە. بەكارهێنانیشی بێكێشە نابێت، بۆ رێگرتن و كەمكردنەوەی ئەم كێشانە پێویستامان بە یاسایەك هەبوو بۆ رێكخستنی ئەم پێوەندییانە خۆشبەختانە لە كوردستان ئێستاكە یاساكە یاسایەك بە ژمارە(٦) كە رێگە لە خراپ بەكارهێنانی ئەم ئامێرە دەگرێ، بۆ زیاتر خستنەڕووی ئەم بابەتە ئەم ریپۆرتاژەمان ئامادەكرد:

نیان عومەر

نیان عومەر پارێزەر و چالاكوانی مافی ئافرەتان ئاماژەی بە بەندەكانی یاسایی ژمارە شەش دا. دەڵێت "یاسایی قەدەغەكردنی خراپ بەكارهێنانی ئامێرەكانی پێوەندیكردن لە هەرێمی كوردستان دەرچووە. ئەم یاسایە كۆمەڵێك رێكخستنی كۆمەڵایەتی كردووە، ماددەی یەكەم ئاماژە دەدات بەوەی كە هەركەسێك هەستا بەخراپ بەكارهێنانی مۆبایل بەمەبەستی هەڕەشەكردن یاخود تۆمەت هەڵبەستن و جنێودان یان بلاوكردنەوەی هەواڵی هەڵبەستراو یاخود بلاوكردنەوەی وێنەو ڤیدیۆ یان كاری بەدڕەوشتی یان تاوانكردن. ئەوە بەتاوان دادەنرێت و دژی سیستەمی گشتیە. سزای ئەم خراپ بەكارهێنانی مۆبایلە سەرەتا تاوانبار بەند دەكرێت ماوەك كە لە شەش مانگ كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت. غەرامەیەكیش كە لەیەك ملیۆن كەمتر نەبێت و لە پێنج ملیۆن زیاتر نەبێت.

سامان سیویلی

مامۆستا سامان سیویلی بەڕێوەبەری سەنتەری توێژەری خێزانی پێیوایە كێشەكانی مۆبایل لەوەوە سەرهەڵدەدات بە لێدانێكی بەناو هەڵەی گەنجان هەرئەوەندەی ئەو لێدانە ئافرەت یاخود كچ دەرچوو، دەستدەكەن بەقسەی بریق و باق وەك با هاورێیەتی ببەستین. ئەمانە ئەو چیرۆكانە دروستدەكەن كە زۆر كێشەی خێزانی لێدروست بووە. وتیشی "یەكێك لەهۆكارە دیارەكان لاوازبوونی پێوەندی خێزانیە، بۆنموونە شەو كە تایبەتە بەكۆبوونەوەی ئەندامانی خێزان لەدەوری یەكتری بۆ ئاڵوگۆڕی هەست و سۆزی دایك و مندال باوك و مندال و هاوسەران، بەلام ئێستا لە ئەنجامی ئەو فیلمە دۆبلاژكراوانە لەناو خێزاندا كەس لە كەس ناپرسێتەوە، بۆ پڕكردنەوەی ئەم بۆشایە گەنجان پەنا دەبەنە بەر مۆبایلەكانیان و بووەتە نزیكترین هاورێیان، بەم شێوەیە ئالودەی مۆبایل بوونە".

مامۆستا سامان پێشیوایە "تەنها یاسا ناتوانێت كۆی ئەم كێشانە چارەسەر بكات، بەڵكو دەبێت هاوكات لەگەڵ یاساكە وەزارەتی پەروەردە سیستەمێكی تایبەتی پەروەردەی نەوەی نوێ دابڕێژێت، لەسەر چۆنێتی دروستبوونی مۆبایل و چۆنێتی بەكارهێنانی ئەو ئامێرە، چونكە بە تەنیا یاسا ناتوانێت ئەو كێشانە چارەسەر بكات. وەك دەبینین ئێستا كار بە یاسای بەرگری لە كێشەكانی مۆبایلدا دەكرێت، بەلام كێشەكانیش بەردەوامن، چونكە ئاستی هۆشیاری تاك لاوازە. هاوكاتیش رێكخراوەكانی كۆمەڵگەی مەدەنی و هەموو دەزگا راگەیاندنەكانی بیستن و بینین و بینراو دەتوانن كار لەسەر ئەو كێشانە بكەن كە لە ئەنجامی خراپ بەكارهێنانی مۆبایلەوە دروستدەبێت.

بەكر حەمەسەعید پارێزەر پێیوایە "ئەو یاسایەی بۆ بەرگری لە كێشەكانی مۆبایل دانراوە لە ئاستی ئەو كێشانەدا نییە و كێشەكان زۆر گەورەترن. جێبەجێكردنی یاساكە چەندە گرنگە، ئەوەندەش هۆشیاری تاك لەسەر بەكارهێنانی ئەو ئامێرانە گرنگن. كۆمەڵگەی ئێمە بە ئەندازەی پێویست ئەدای بەكارهێنانی مۆبایلی نییە. ئەو یاسایە ئێستا یاسایەكی بەركارە و ئیشی پێدەكرێت، بەلام هەندێك جار ئەو (ئیجرائاتانەی) كە دەكرێت. لە ئاستی قەبارەی ئەو كێشانەدا نییە كە دروست دەبن. قەبارەی ئەو كێشانە زۆر گەورەترن. چونكە زۆر جار مۆبایل توانیویەتی خێزانێك لەیەك هەڵبووەشێنێت. بەهۆی دڵپیسی هاوسەران لە یەكتری. یاساكە نەیتوانیوە رێگربێت لەو كێشانەی كە روویانداوە".

هەنار حەمە رەشید كچی ماڵەوە دەڵێت

"كورێك بۆ ماوەی ساڵێك بێزاری كردبووم، تەلەفۆنی بۆدەكردم و پێی دەوتم، با ببینە هاورێ، منیش دەموت كاكە نە دەتناسم نە دەمناسی هاورێیەتی چ مانایەكی هەیە، دەیوت تۆ زۆر دواكەوتووی هەموو دنیا ئێستا بەم شێوەیە هاورێیەتی دەبەستن، تۆ چی دەڵێیت. زۆر دەترسام لەوەی ماڵەوەمان پێمبزانن، نەشمدەوێرا بڵێم كەسێك بێزاری كردومە، ئەڵبەت پێیان دەوتم بۆخۆت تەلەفۆنت كردووە ئەگینا ئەو ژمارەی تۆ چۆن دەزانێت".

سەبارەت بەم كێشەیەی

هەنار، نیان

ـــــى كارايەو كارى پێدەكرێت

عومـــەر پارێزەر ئاماژە بە ماددەی ســێهەم دەدات كە تیایدا هاتووە ئەوەی بە ئەنقەســت تەلەفۆن بۆ كەســێك بكات بە مەبەســتی بێزاركردن، ئەوا بەند دەكرێت ماوەكەی لەسێ مانگ كەمتر نەبێت و لە ســاڵێكیش زیاتر نەبێــت، غەرامەیەكیش لە ٧٥ هەزار كەمتر نەبێت و لە سێ ملیۆن زیاتر نەبێت.

كاوە ئەنــوەر-ی شــۆفێر "بەم شــێوەیە پێوەندی نێوان خۆی و ئەو ژنە ٣٣ســاڵەی بۆ گێڕاینەوە و وتی "رۆژێك ژنێك دەســتی لێڕاگرتم و ناونیشانێكی پێدام كە بیگەیەنم، پێش گەیاندنی بۆ ئەوشــوێنە ژنەكە كەوتە گفتۆگۆ لەگەڵم و داوای ژمارەی مۆبایلی لێكرم و پێی وتم كە ئەو ئیشی زۆری دەبێت. تەلەفۆنم بۆ بــكات بۆئەوەی بیگەیەنم! بەم شێوەیە پێوەندیمان بەســت بۆماوەی ساڵێكە بەیەكەوەیــن و پێوەندیمان هەیــە.......!!!"

لــەم رووەوە بەكر حەمە ســەعید ئاماژە بە ناهۆشــیاری و نابەرپرســیارێتی دەدات و دەڵێت "لە كاتی دروســتبوونی ئەم كێشانەدا و لە دەرئەنجامیشــدا ئەم پێوەندیانە خیانەی هاوسەری لێدەكەوێتەوە".

ســامان ســیوەیلی ئامــاژە بەهەڵەی دەزگاكانی راگەیاندن دەداو دەڵێت ئــەم كەناڵانە ســەریان لــە خێزانی كوردی شــێواندوە. بوونەتە هۆی لاوازكردنــی پێوەندییە خێزانیــەكان. ئــەم لاوازبوونەش بۆشایی بۆ كەسەكان دروســتدەكات، ئــەم بۆشــاییەش بە پێوەندی تەلەفۆنی پڕی دەكەنەوە، بەتایبەتی لەكاتی درەنگانی شەو.

بەرپرسی فایلی كۆمەڵایەتی: كامەران جەلال
بۆبابەت و سەرنجەكانت پەیوەندی بكە :
Mobile: 07504493956
Email: komelayeti@gulan-media.com

ئافرەتانی بیانی لە کوردستان بۆ گوڵان:

خەڵک رێزمان لێدەگرن و هەست ناکەین لە وڵاتێکی غەریبین

لە ماوەی ئەم سێ ساڵەی رابردوو کوردستان رووبەڕووی هاتنی لێشاوێکی ئافرەتانی بیانی بوو، هەریەکە لە وڵاتی جیاجیاو نەتەوەی جیاواز و ئایین و کولتووری جیا هاتوون لە کوردستان کاردەکەن، بە زۆری لە وڵاتی فلیپین و بەنگلادش و ئەسیوبیا و تایلەند و چین و مالیزیا و میانمارِ و چەند وڵاتێکی تری ئاسیایی و ئەفریقی هاتوون، زۆر کەس هەر کاتێك ئافرەتێکی بیانی دەبینێت، ئەوا یەکسەر بیری بۆ لای کاری خراپ دەڕوات و لە ناخەوە دەڵێت ئافرەتێك بەتەنیا بێتە وڵاتێك کەسی تێدا نەناسێت تۆ بڵێی بۆچی هاتبێت، بۆ ئەم راپۆرتە وەڵامی چەند پرسیارێك دەداتەوە کە لەلایەن زۆر کەسەوە دروست بووە:

راپۆرت: توانا حوسێن شێخانی

سەرەتا (پەتیشا) ئافرەتێکی فلیپینی تەمەن٢٤ساڵەیە لەگەڵ خاوەن ماڵ هاتبووە ماجیدی مۆڵ بەم جۆرە باسی خۆی بۆ کردین "لە ساڵی٢٠٠٩ هاتوومەتە هەولێر، خەڵکی هەولێر زۆر رێزمان لێدەگرن، بەڵام هەندێك گەنج بە چاوێکی سووك سەیرمان دەکەن و دەڵێن ئێوە بۆ کاری خراپ هاتوونەتە کوردستان، بەڵام ئەگەر ئێمە مەبەستمان کاری خراپ بێت لە وڵاتی خۆمان دەمانکرد... **سەبارەت بە پەیوەندی لەگەڵ خاوەن ماڵەکەوە ئەو ئافرەتە وتی** "بەڕاستی زۆر رێزم لێدەگرن و هیچ هەستناکەم لە وڵاتی غەریبیم، بەڵکو وا هەستدەکەم لە نێو کەسوکاری خۆم دام"، (پەتیشا) لە بارەی ئەو ئافرەتانەی کە بۆ کاری خراپ دێنە کوردستان وتی "ئەوانە لە وڵاتی خۆشمان هەر کاری خراپ دەکەن، بەڵام ئێمە تەنیا بۆ کارکردن هاتووینەتە کوردستان"، وتیشی "ئەو بڕە پارەیەی کە لێرە دەستمان دەکەوێت دەتوانین بژێوی خۆمان و خێزانەکانمان دابین بکەین و بڕێکی زۆریش دەمینێتەوە، چونکە لە وڵاتی خۆمان دۆلار زۆر بە قیمەتە، لە بارەی مووچەی مانگانەیەوە وتی "مانگانە ٢٠٠$م دەدەنێ لەگەڵ کارتێکی مۆبایل و شوێنی خەوانەوەش"، لە کۆتایی قسەکانیدا ئاماژەی بەوەشدا کوڕی خاوەن ماڵەکە لەگەڵی زۆر باشەو لەگەڵی وەکو خوشك و برانە وەکو برایەك زۆرم خۆشدەوێت، چونکە چەند مانگێکە بەیەکەوەین زۆر شت لەیەکدی فێربووینە.

(کایشا عەبدولموتین) ئافرەتێکی ٢٢ساڵەیە و خەڵکی بەنگلادیشە بۆ کارکردن هاتۆتە هەولێر و لە ماڵێك کاردەکات لەبارەی هاتنی بۆ کوردستان وتی "ماوەی ساڵ و نیوێکە هاتوومەتە هەولێر ئەویش بەهۆی هاوڕێیەکم بوو ئەو پێشتر لە هەولێر لە یەکێك لە سوپەرمارکێتەکان کاری دەکرد، پێمیووت هەولێر شوێنێکی زۆر گونجاوە بۆ کارکردن بۆ نایێی؟ منیش هاتم، ئێستا لە ماڵێك کاردەکەم تەنیا ژن و مێردێکن و منداڵێکی بچووکیان هەیە لەبەر ئەوەی ژن و پیاوەکە هەردووکیان فەرمانبەرن بۆیە منیش منداڵەکە بەخێو دەکەم و کاروباری ناو ماڵیش دەکەم بەرامبەر ئەمەش مانگانە

$٢٥٠ وەردەگرم، کایشا ئاماژەی بەوەشدا لە کاتی چوونی بۆ دوکان هەندێك لە هەرزەکارەکان و بگرە دووکاندارەکانیش بەشێوەیەکی خراپ سەیری دەکەن و وا دەزانن ئەو ئافرەتانەی بۆ کارکردن هاتوونەتە کوردستان بۆ کاری خراپ هاتوون، بەڵام ئەگەر تەماشا بکەین لە هەموو کۆمەڵگەیەك ئافرەتی باش و خراپ هەیە، وتیشی "وەکو خودی خۆم هەتاوەکو ئێستا تووشی کاری خراپ نەبوومە، خاوەن ماڵەکەش هەروەکو خوشکی خۆی سەیرم دەکات، بەڵام ئافرەتانی تر نازانم لەوانەیە تووشی کێشەی سێکسی بووبن".

ئازاد عزەدین خاوەنی کۆمپانیای ماڵی کورد تایبەت بە هێنانی کرێکاری بیانی لەبارەی کرێکارە ئافرەتەکانەوە وتی "ئێمە ئافرەت نادەینە کۆمپانیا و سوپەرمارکێتەکان، تەنیا ئافرەت دەدەین بە ماڵەکان، چونکە کێشەی دەستدرێژی زیاتر لەو جێگەیانە روو دەدەن کە ئاماژەم پێیدا، ئەو کەسەی داوای ئافرەتی بیانی دەکات ئێمە مەرجمان هەیە یەکەم دەبێت خاوەن خێزان بێت و ئافرەتی تری لە ماڵەوە لەگەڵ بێت، ئەگەر هاتوو ئەو کەسە خێزاندار نەبوو واتە بە تەنیا لە ماڵەوە بوو، ئێمە ئافرەتی خزمەتکاری پێنادەین، بەڵام ئەگەر هاتوو پیاوێکی بەساڵاچوو بوو توانای نەبوو خۆی خزمەت بکات، ئێمە دەتوانین ئافرەتی پێبدەین"، وتیشی "ئافرەتانی ئەندەنوسی پێشەکیەکەی بە ٤٥ وەرەقەیە ئیتاڵی بە ٣٠ وەرەقەیە ئەندەنوسیەکە لە کوردستان زۆر مەرغوبن و داواکاری زیاتریان لەسەرە، چونکە لە رووی ئاینییەوە زۆر باشن دەتوانن خۆیان بگو نجێنن لەگەڵ خەڵك، ئافرەتانی ئەندەنوسی کێشە بۆ خەڵك دروست ناکەن، زۆر خەڵك هەنە حەزیان لێیە بیانکەنە خزمەتکار، بەڵام پارەکەی گرانە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی کار کە ئەو نرخەی داناوە".

دواتر (نەزمی موسا) جێگری بەڕێوەبەری گشتی لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی لەبارەی چۆنیەتی هێنانی کرێکارانی ئافرەت وتی "پێش ئەوەی کۆمپانیاکان کرێکارانی ئافرەت بهێنینە ناو کوردستان چەند مەرجێکمان هەیە، یەکەم گرێبەستێکی سێ لایەنە مۆر دەکەین لە نێوان کرێکار و خاوەن کار و خاوەن کۆمپانیا، خاوەن کار ئەرکی لەسەرە بەرامبەر کرێکارەکە، کە دەبێت بیپارێزێت و دەستدرێژی نەکاتەسەر و مووچەکانی بە تەواوی بدات و جێگەی خەوتنی باش بێت، لە بەرامبەردا ئەو ئافرەتەش پێویستە ئاگاداری ماڵەکە بێت و نهێنی ماڵەکە بپارێزێت و کارەکانی بە باشی بکات و بەبێ پرسی ماڵەکە دەرنەچێت و کارەکەی بەجێنەهێڵێت، ئەرکی لەسەر کۆمپانیایە چاودێری ئافرەتەکە بکات لە هەموو روویەکەوە"، سەبارەت بە دەستدرێژی سێکسی وتی "هەتاوەکو ئێستا یەك حاڵەت دروست بووە، دواتر کێشەکە چۆتە دادگا و حاکم لێی پرسی بوو ئەویش وتبووی ئەو کارە بە رەزامەندی خۆم بووە، هەر حاڵەتێکی تری دەستدرێژی هەبێت ئەگەر داوای یاسای تۆمار نەکات، ئێمە نازانین"، وتیشی "هەندێك کار هەیە کرێکاری خۆمان نایکەن، بەڵام لەهەمان کاتدا کرێکاری بیانی دەیکەن و بە پارەیەکی کەمتر، هەروەها بەهۆی باشبوونی باری گوزەرانی هاووڵاتیان خەڵك هەموو کارێك ناکات، بۆ نموونە ئافرەتی کورد کاری پاککردنەوە ناکات لە نەخۆشخانە، بۆیە ناچارین کرێکاری بیانی بهێنین... ئاماژەی بەوەشدا بڕوا ناکەم بە هۆیەوە کێشەی کۆمەڵایەتی زۆر ببێت، بگرە ئەو ئافرەتانە لەو ماڵانە زۆر ئاسوودەن، دواتر کە دەیانێرینەوە بۆ وڵاتی خۆیان بە گریانەوە دەچنەوە و زۆریان پێناخۆشە".

کارکردن لەسەر شەقامەکان

هەمـــوو تاکێك بۆ بەردەوامبونی لە ژیان پێویســـتی بە ســـەرچاوەیەکی ئابووری باش هەیە تـــا بتوانێت تەواوی پێداویستییەکانی خۆی پێ دابین بکات. ئافرەتیش وەك کاراکتەرێکی سەرەکی خێزان پێویستی بە ئابووریەکی بەهێز هەیە تا شـــان بە شـــانی رەگەزی نێر لە خێزانەکەیدا هاوکاری سەرەکی بێت بۆ بەردەوامی و بژێوی خێزان. بێگومان هەبوونی ئابووری دەبێتە فاکتەرێك تا ئافرەت بتوانێت لە خێزانەکەی خۆیدا دەسەڵاتی بڕیاردەر بێت و وەك کەسێکی دیاری خێزان بۆچوونەکانی بە هەند وەربگیرێت، بەڵام ئەوەی گرنگە ئەوەیە ئایا شـــێوازی پەیداکردنی ئەو ئابووریە چۆنە و لەکوێدا دەبێت؟ کارکردن و کۆشـــش کردن جوانترین خەسڵەتە بۆ خودی ئافرەت، بەڵام زۆرجار ئەم خەسڵەتی کارکردنە شێوەی دیکە وەردەگرێت وەك کارکردن لە سەر شەقامەکان و شوێنەکانی دیکە، بینینی ئەو ئافرەتانە لەسەر شەقامەکان چەندین وێنا و بۆچوونی جیاواز لەخۆی دەگرێت.

لەمبـــارەوە خاتـــوو (نیـــگار عەزیز مســـتەفا) چـــالاك لەبـــواری کۆمەڵگەی مەدەنی دەڵێت "بینینی ئافرەتێـــك لەسەر شەقامەکان و کارکردنیان، بینێکی خەم ئامێـــزە، چونکە لەم کۆمەڵگەیەدا هەمـــوو کارێك بـــۆ ئافرەتـــان بە رەوا نابینن، ئیتر لەسەر شەقام چۆن ئاسایی وەردەگیردرێـــت، راســـتە زۆرێـــك لەو ئافرەتانە نەبوونی بژێوی و کەمدەرامەتی زۆری بـــۆ نەهێنێت هەرگیـــز بیر لەو جۆرە کارکردنە ناکاتەوە، کە رۆژانە بەو پەڕی چاوی پڕ پرسیارەوە لێیاندەڕوانن و چەندین خوێندنـــەوەی جیاوازیان بۆ بکرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـــدا هەیانە بۆ مەرامێکی دیکە ئەو کارە هەڵدەبژێرێت، ئەوەی پرسیار بێت ئەوەیە بۆچـــی ڕێکخراوەکانی ژنان و ئافرەتان خەمێك بۆ ئەو دیاردەیە ناخۆن، دەتوانن ئەو ئافرەتانە فێری کاری دەستی بکەن تا لەو ڕێگەیـــەوە بتوانن کارێکی دیکە بکەن، یـــان تا ئێســـتا ئامارێکی ورد لەبەردەســـتدا نییە بزانرێیت ڕێژەی ئەو ئافرەتانـــە چەندە؟ یاخـــود بۆچی ئەو کارە هەڵدەبژێـــرن؟ چونکە ئەم حاڵاتانە دەبێت بەئامار کاری لەســـەر بکرێت، تا بتوانرێت پلانێکی بـــۆ دابنرێت لەلایەن حکومەتەوە یاخود ڕێکخراوەکانەوە".

یەکێـــك لـــەو ئافرەتانەی لەســـەر شـــەقامەکان لـــە ترافیکێـــدا لەگەڵ کچەکانیدا کلێنس و شیرینی دەفرۆشت و لەگـــەڵ هەر وەســـتانێکی ئۆتۆمێل دەچـــووە بەردەمیـــان و داوای کڕینی کلێنسێك یان شیرینیەکی لە شۆفێرەکان دەکرد (ئارەزوو مەولود) هەروەك خۆی دەڵێت "ئێمە لە کوردســـتانی ئێرانەوە لە شـــاری مەهابادەوە هاتووین، نزیکەی (١٥)ساڵە لەکوردستان دەژین، خاوەنی (٥) پێنج کچم و هاوســـەرەکەم لەگەڵ ئەوەی تەمەنی زۆرە، تەندروستی خراپە و ناتوانێت کاربکات و بژێویمان دابین بـــکات، بۆیە خـــۆم و کچەکانم ناچارین پێکـــەوە بە هاوین و زستان لەسەر شەقامەکان کاربکەیـــن. رۆژانـــە تووشـــی چەندین ســـوکایەتی و گاڵتـــە پێکردن

چی بە خانمان دەبەخشێت؟

دەبینەوە، بەڵام گرنگی بەو قسانە نادەین، گرنگ ئەوەیە رۆژانە نزیکەی (٣٠ بۆ ٣٥)هەزار دینارمان دەست دەکەوێت و ژیانمانی پێدەگوزەرێنین. پێمان خۆش نییە سواڵ بکەین و دەست لەخەڵك پان بکەینەوە، هەوڵمانداوە خۆمان سەرچاوەیەکی ئابووریمان هەبێت و ژیانێکی سادەی پێ بەڕێوە ببەین".

لەیەکێك شەقامەکانی دیکە کچێکمان بەرچاو کەوت کە هیچ شتێکی بەدەستەوە نەبوو بۆ فرۆشتن، بەڵکو داوای پارەی لە شۆفێرەکان دەکرد، کاتێك چووینە لای و پرسیارمان لێکرد وتی "پارەم پێنییە تا شت بکڕم و بیفرۆشم، بەڵکو تەنیا داوای پارە دەکەم، ئەم کارەیان بۆ من ئاسانترە، چونکە ئەگەر شت بفرۆشم و داوای پارە بکەم هەروەکو یەك وایە، لەبەرئەوەی بەهەردوو شێوەکە هەر بەچاوی کەمتر لێت دەڕوانن و توانجت لێ دەدەن".

روانین لەو خانمانەی لەسەر شەقامەکان کاردەکەن، بە رای خاتوو (ئامینە ئەحمەد)ی رۆژنامەنوس و بێژەر لەدەنگی کوردستان ئەوەیە کە "ئەو خانمانەی لەسەر شەقامەکان کاردەکەن، وەك رۆژنامەنووس پێدەچێت خوێندنەوەی من بۆ ئەو کەسانە جیاواز بێت، چونکە بە فاکتەری ئەوەی کە لەسەردەمی پێشوودا زۆر نەهامەتی بەسەر گەلی کورددا هاتووە، ئەم کارەسات و نەهامەتیانە کاریگەریان کردۆتە سەر ژیانی تاکەکانی کۆمەڵگە، لەناویاندا خانمان قوربانی یەکەم بوونە، هەرتاکێك پێویستی بەسەرچاوەیەکی ئابووری تایبەت بەخۆی هەیە بۆ ئەوەی بتوانێت پشتی پێ ببەستێت تا ژیانێکی ئاسایی بگوزەرێنێت. ئەمجۆرە کارکردنانە ئەگەر وەکو لایەنێکی مرۆڤایەتی شرۆڤەی بکەین، کارێکی سەربەرزانەیە کە ئەو خانمانە هەوڵ دەدەن سەرچاوەیەکی ئابووری بۆ خۆیان و منداڵەکانیان دابین بکەن بێئەوەی داوا لە هاوسەر یاخود کۆمەڵگە بکات یارمەتی بدەن، بەڵام ئەوەی شایانی هەڵوەستە لەسەر کردنە ئەوەیە کە کۆمەڵگەی کوردی رێگە بە هەندێك دیاردە و عادات نادات لەگەڵ خۆیدا نەگونجێت، زۆر کەس توانج دەگرنە ئەو خانمانە و بەکارێکی نەشیاوی دادەنێن، هاوکات هەر ئەو کەسانەن تەنیا مافی بەخێوکردنی منداڵ و ئەرکی ماڵ بەکاری ئافرەتان دەزانن، بەدەر لەوانە هیچ ئەرکێك بە ئەرکی ئافرەت نازانن".

بەڕێز (توانا سەردار) نووسەر و رووناکبیر دەڵێت "کارکردنی ئافرەتان لەو شوێنانەی کە دەبنە مایەی دروستکردنی پرسیار، هەمیشە زیاتر تاکەکانی کۆمەڵگە ئەوەندەی بە گومانی خراپەوە لێیان دەڕوانن، ئەوەندە بەچاوێکی پڕ لەسۆز و زەرووریەتەوە لێیان ناڕوانن. من دەڵێم ئەگەر مرۆڤێك شتێك پاڵی پێوە نەنێت، هەرگیز ئەو کارە پڕ لەزەحمەت و ناسۆریە ناکات، هەرچەندە ئەمجۆرە کارانە لای ئێمە نامۆیە، ئەگەرنا لە کۆمەڵگەکانی دیکەش بوونی هەیە، بەڵام بەدحاڵی بوون لەم کۆمەڵگەیەدا ئەوەندە زاڵە وایکردووە بەبێ بیرکردنەوە چەندین بۆچوون و بڕیاری هەڵە بدەین، بێگومان ئەگەر خوێندنەوەیەك بۆ ئەو حاڵەتە بکەین، دەگەینە ئەو دەرەنجامەی تەنیا دایك یاخود کچی خێزانێك کارناکات، بەڵکو دەبینین خێزانێك گیرۆدەن، یاخود دایك یان باوك منداڵەکانی بە جۆرێك هان دەدات پێکەوە لەسەر شەقامەکان کاربکەن، بەتایبەت لە پشووی هاویندا، ئەگەرچی خێزان هەیە ئابووریەکی باشی هەیە، بەڵام پێیوایە بەو کارە منداڵەکەی لە بێکاری رزگاردەکات و وەك جۆرێك بۆ داهاتوو رای دەهێنێت، ئەمجۆرە کارکردنە دەبێت بەشێوەیەك لە شێوەکان رێگەچارەی بۆ بکرێت بۆئەوەی رێگەخۆشکەرنەبێت بۆ کاری خراپ".

سەرکوڵ عەلی

ئامینە ئەحمەد

دژە را

هیچ نە بێ دەتوانین لەرووی ئینسانییەوە منداڵگرتنە خۆ (تبنی) قبوڵ بکەین

د٠ مازن محەمەد یونس ❋

راستە زۆر کەس منداڵگرتنەخۆ (واتە تبنی)یان قبوڵ نییە، بەڵام لەسەر ئەرزی واقیع و رۆژانە زۆر کەس دەبینین کە لەبەر منداڵ نەبونیان (جا لەبەر هۆیەکەوە بوبێ)منداڵی دیکە دەگرنەخۆ ٠ ئەم حاڵەتە بەکردەنی هەیە،ئەگەرچی دادگاکانیش بە پشت بەستن بە یاساوە بەناوی (تبنی) قبوڵی ناکەن و کارەکە رەتدەکەنەوە ٠ بەڵام بەناوی دیکە و بە شێوازی دیکە هەر ئەنجامدەدرێ، واتە هەر (تبنی)یە بەڵام بەناوی دیکەوە ٠ خۆ لە نەخۆشخانەکان لیژنەی پزیشکی تایبەت بەو منداڵە بێ دایك و باوکانە، یا دایك و باوك نەزانراوانە، یا ئەو منداڵانەی دۆزراونەتەوە یا فڕێدراون ٠٠٠ هەیە، کە بە پێی راپۆرتی لیژنەی پزیشکی تایبەت دەدرێتەئەو دایك و باوکانەی کە بە شێوەیەکی رەسمی داوایان کردوون ٠ پێموایە، زێدەڕۆیی نییە، ئەگەر بڵێم دەکرێ ژن و مێردێك کە خودای میهرەبان لە نیعمەتی (باوانیی) بێبەشی کردوون، یا بەهرەمەندی نەکردوون، ئەوەش ئەمری خودای گەورە خۆیەتی، ممنداڵێك بگرنەخۆ، کە هی خۆیان نەبێت، هەر هیچ نا لەرووی ئنسانییەوە، بەو منداڵگرتنەخۆیە، قەرەبووبکرێتەوە ٠زۆر ئاساییە، ئەم کارە بەو مەرجانە ئەنجام بدرێت کە لیژنە پزیشکییەکان دایانناوە، وەك ئەوەی دەبێ ئەم ژن و مێردە هیچ نەخۆشییەکی دەروونی و عەقڵیان نەبێ، نابێ هەژار و دەستکورت بن، دەبێ مەبەستیان بەخێو کردن پەروەردە و فێرکردن بێ نەك بۆ خزمەتکردنیان داوای بکەن ٠ زۆر مەرجی دیکەش هەیە ئێمە لە لیژنە پزیشکییەکان دامانناون و جێبەجێشی دەکەین ٠ بۆیە ئەگەر منداڵگرتنەخۆ لەژێر ئەو هەلومەرجە پزیشکیانە دابێت قەیدی چییە٠

٭پزیشکی پسپۆر لە نەخۆشییەکانی کۆئەندامی میزڕۆ

(تبنی) لە شەریعەنی ئسلام قەدەغەیە و نابێت بکرێت

د٠ بەشیر خەلیل حەداد ❋

(تبنی) لە روانەگەی شەریعەتی ئیسلامەوە واتە کەسێك منداڵی غەیری خۆی بەخێو بکات و بیکاتە منداڵی خۆی و بەناوی خۆیەوە بکات، هەموو ماف و ئیمتیازاتێکی یاسایی و شەرعی وەك منداڵێکی خۆی پێبدات. ئەمە پێناسە و مانای (تبنی)یە. بەم مانایەش نەسەب و ئەسڵی مرۆڤ ون دەبێت و تێکەڵ بە نەسەبی کەسێکی ترەوە دەبێت. یەکێك لە ئامانج و مقاصدی شەریعەتی ئیسلام ئەوەیە، کە پاێزگاری لە وەچەو نەسەبی مرۆڤ دەکات لە ونبوون، یا تێکەڵ بوون. هەر لەبەر ئەمە ئیسلام ئەم کارەی قەدەغە کردووە و بەحەڕام دایدەنێت، هەر وەك لە ئایەتەکانی (٣ — ٥)ی سوڕەتی (الاحزاب)دا هاتووە. هەروەها چەندین فەرموودەی پێغەمبەریش (د.خ) ئاماژە بەوە دەدەن کە هەر کەس نەسەبی کەسێکی تری بەخۆیەوە بەست، یا بۆ غەیری باوکی خۆی گەڕاندەوە، ئەمە کوفرە و سزای خوای گەورەی بۆ هەیە.

دیارە ئەم دیاردەیەش پێش هاتنی ئیسلام لەناو عەرەبەکان و میللەتانی تریش وا باو بووە کەوا کەسێك منداڵی کەسێکی تری بەخێو بکردایە، بەناوی ئەوەوە بانگ دەکرا.

ئەم دیاردەیە تا ماوەیەکیش پاش هاتنی ئیسلام هەر مایەوە پیش قەدەغەکردنی، هەتا پێغەمبەریش (د٠خ) کەسێکی بەخێو دەکرد بە (تبنی) بەناوی (زید)، تا وایلێهات بانگیان دەکرد بە (زەیدی کوڕی محەمەد)، بەڵام لە دواییدا لە ئایەتەکانی سوڕەتی (الاحزاب)دا خوای گەورە حەڕامی کرد و پێغەمبەریش بە چەند فەرموودەیەك دوپاتی حەڕام بوونەکەی کردەوە.

بەڵام ئەگەر کەسێك منداڵی کەسێکی تر بەخێو بکات و سەرپەرشتی بکات، بێئەوەی بیکا بە کوڕی خۆی و هەر بەناوی باوکی خۆیەوە بێت، رەچاوی ئەوە بکرێت کە منداڵی ئەو نییە، ئەو کات ئەمە کارێکی باشە و خێر و پاداشتیشی لای خوا هەیە. ئەوەی گرنگە پێویستە بیزانین کە ئەمکارە کۆمەڵێك ئاسەواری یاسایی و شەرعی بەدوادایێت، وەك وەرگرتنی میرات، یا (محرم) نەبوونی ئەم منداڵە بۆ خێزان و منداڵەکانی بەخێوکەر. واتە میرات لێك ناگرن، چونکە منداڵی ئەو نییە، هەروەها منداڵەکانی و خێزانی بەخێوکەر (محرم) نابن بۆ منداڵە بەخێوکراوەکە، مارەییان لێك دێت، مەگەر ژنی بەخێوکەرەکە شیر بدات بە منداڵەکە.

هەروەها لەلایەنی کۆمەڵایەتیشەوە باوکی ئەم منداڵە دیار نامێنێت و نەسەبی ون دەبێت. بۆیە پێویستە باوك و دایکی ئەم منداڵە کە دیاربن، دەنا (حرام) و قەدەغەیە.

٭سەرۆکی لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی لە پەرلەمانی کوردستان